

PROMETNA INFRASTRUKTURA OSNOVA RAZVOJA TURIZMA NA KOSOVU

INFRASTRUCTURE OF TRAFFIC DEVELOPMENT OF TOURISM IN KOSOVO

Fetah Reçica, Univerzitet u Prištini

SAŽETAK

Prometna infrastruktura je jedan od osnovnih uslova razvoja turizma uopšte.

Kretanje ljudi koje inicira postepeni razvoj turizma omogućava razvoj prometa kroz razvoj njegove infrastrukture i sredstava. Stoga turizam sve više postaje imperativ savremenog života i savršeni stil ponašanja čovjeka zasnovan na stupnju društvenog i ekonomskog razvoje pojedine zemlje ili regije. Sve viši stupanj urbanizacije prostora u svijetu, savremeni tehničko-tehnološki razvoj, kao i uvjeti većeg angažiranja proizvodnog čovjeka na radnom mjestu i u svakodnevnom životu nameću stalnu potrebu za odmorom i rekreacijom, te za mirnim, brzim, sigurnim i udobnim putovanjem.

Ključne riječi: Turizam, promet, infrastruktura, razvoj, privreda.

Key words: Tourism, transport, infrastructure, development, economy.

ABSTRAKT

Transportation infrastructure is one of the basic conditions for development of tourism in general. The movement of people that initiates the gradual development of tourism enables the traffic development through the growth of its infrastructure and resources. Therefore, tourism is increasingly becoming an imperative of modern life style and perfect style of human behavior based on the degree of social and economic development of individual countries or regions. Hence, advanced degree of urbanization of space in the world, modern technical-technological expansion, as well as conditions of greater engage-

ment of the production people in the workplace and everyday life have imposed the constant need for the rest and recreation, so as for a quiet, fast, safe and comfortable journey.

UVOD

Kretanje ljudi koje inicira postepeni razvoj turizma omogućava razvoj prometa kroz razvoj njegove infrastrukture i sredstava. Stoga turizam sve više postaje imperativ savremenog života i savršeni stil ponašanja čovjeka zasnovan na stupnju društvenog i ekonomskog razvoje pojedine zemlje ili regije. Sve viši stupanj urbanizacije prostora u svijetu, savremeni tehničko-tehnološki razvoj, kao i uvjeti sve većeg angažiranja proizvodnog čovjeka na radnom mjestu i u svakodnevnom životu nameću stalnu potrebu za odmorom i rekreacijom, te za mirnim, brzim, sigurnim i udobnim putovanjem. To se može postići kroz razvoj prometne infrastrukture i sredstava prometa.

Kretanje ljudi koje inicira postepeni razvoj turizma omogućava razvoj prometa kroz razvoj njegove infrastrukture i sredstava. Stoga turizam sve više postaje imperativ savremenog života i savršeni stil ponašanja čovjeka zasnovan na stupnju društvenog i ekonomskog razvoja neke zemlje ili regije. Sve viši stupanj urbanizacije prostora u svijetu, savremeni tehničko-tehnološki razvoj, kao i uvjeti sve većeg angažiranja proizvodnog čovjeka na radnom mjestu i u svakodnevnom životu nameću stalnu potrebu za odmorom i rekreacijom, te za mirnim, brzim, sigurnim i udobnim putovanjem. To se može postići kroz razvoj prometne infrastrukture i sredstava prometa.

Uvodne napomene

Predmet istraživanja u ovom radu je uloga prometne infrastrukture u razvoju turizma. U ekonomskoj teoriji relativno malo se pisalo o ovoj oblasti. U raznim studijama gdje se spominje i prometna infrastruktura, pažnja je usmjerena na druge discipline. Ono malo što je napisano o problematici razvoja prometne infrastrukture je šturo i često sa izvjesnom rezervom i u mnogom slučajevima nedovoljno jasno.

S tim u vezi prethodno će se teoretski razmatrati pitanja razvoja i korištenja prometne infrastrukture i njen utjecaj na gospodarski i društveni standard s posebnim naglaskom na razvoj turizma kao vrlo profitabilne industrije u uslovima općeg savremenog razvitka. Potom će se ukazati na pravce i mogućnosti daljeg razvoja, kao i na probleme koji će pratiti budući razvoj

Ne postoje istraživački projekti niti studije koji bi sveobuhvatno tretirali prometnu infrastrukturu u cjelini. Jedno od ključnih pitanja koje se ovdje neizbježno nameće je iskorištavanje mogućnosti prometne infrastrukture za razvoj turizma. Postoje indikacije da povoljni uvjeti sa kojima raspolaže Kosovo omogućavaju brži razvoj ove privredne djelatnosti kao neodvojivi dio ukupnog ekonomskog razvoja. Turistički resursi i povoljan geografski položaj ukazuju na neophodnost vođenja adekvatne razvojne politike s posebno razrađenom strategijom razvitka prometne infrastrukture u smislu eksploatacije turističkih resursa u narednom periodu. Stoga u ovom radu posebice se tretiraju osnovne vrste prometne infrastrukture, njena važnost za napredak određenog prostora kao i problemi koji prate njen razvoj.

svakodnevnom životu nameću stalnu potrebu za odmorom i rekreacijom, te za mirnim, brzim, sigurnim i udobnim putovanjem. To se može postići kroz razvoj prometne infrastrukture i sredstava prometa.

U ekonomskom i urbanističkom razvoju gradova i naselja uopće, a posebice u razvoju turizma sve više se ističe značaj razvoja i osavremenjivanja prometne infrastrukture kao nerazdvojnog dijela ukupnog društveno-ekonomskog i turističkog razvoja svake pojedine zemlje. To iziskuje stvaranje i obezbjeđivanje preduvjeta za normalni promet korisnika na određenom prostoru putem bezbjednog funkcioniranja kako prometnih usluga tako i samih objekata s tim u vezi. Tu je i stvaranje optimalnih uvjeta za nesmetani rad i funkcioniranje turizma u pojedinoj zemlji ili regiji.

Prometna infrastruktura je dugotrajno potrošačko i veoma skupocjeno dobro koje se koristi u dužem vremenskom periodu. Stoga prometna infrastruktura zahtijeva stalnu društvenu pažnju i potrebu društvene intervencije, što nažalost do sada nije bio slučaj. To se može potkrijepiti podacima Ministarstva za promet i telekomunikaciju Kosova koji govore o skromnim investicijama u izgradnji, modernizaciji i obnovi infrastrukture cestovnog prometa na Kosovu, obzirom da su ceste pretrpjele velike štete i razaranja u toku posljednjeg rata na Kosovu. Što se pak tiče željezničke infrastrukture, može se reći da joj nije posvećena odgovarajuća pažnja. To potvrđuje činjenica da kosovska željeznica još uvijek nije elektrificirana zbog čega ne postiže veću brzinu od 60 km. na čas.

Investicije u održavanje i obnovu cestovne mreže
Gradovi i gradska naselja sve više postaju nositelji ukupnog društveno-ekonomskog i turističkog razvoja, jer su tu koncentrirani glavni proizvodni kapaciteti

1. Opći osvrt – teorijski aspekti

Kretanje ljudi koje inicira postepeni razvoj turizma omogućava razvoj prometa kroz razvoj njegove infrastrukture i sredstava. Stoga turizam sve više postaje imperativ savremenog života i savršeni stil ponašanja čovjeka zasnovan na stupnju društvenog i ekonomskog razvoja pojedine zemlje ili regije. Sve viši stupanj urbanizacije prostora u svijetu, savremeni tehničko-tehnološki razvoj, kao i uvjeti sve većeg angažiranja proizvodnog čovjeka na radnom mjestu i u

Redni broj	Kategorija	G	O	D	INE	Vrednost investicija
	cestovne mreže	2003	2004	2005	2006	
1	Magistralne ceste	7.513	29.200	900	3.100	9.784.663 €
2	Regionalne ceste	19.690	110.781		70.441	25.308.084 €
3	Lokalne ceste	38.865	193.478	7.500	13.060	26.655.217 €
U		66.068	333.459	8.400	86.601	61747964

U takvim uvjetima razvoja infrastrukture i ukupnog funkcioniranja prometa, a u cilju osiguranja boljeg života građana, razvoj turizma je potreba koja sve više zauzima odgovarajuće mjesto u stručnim analizama i istraživanjima. U odnosu na protekli period, ostvareni su znatni rezultati jer su građani Kosova shvatili da je prometna infrastruktura podloga ne samo društveno ekonomskog već i turističkog razvoja

Iako su uložena određena materijalna sredstva, mora se konstatirati da dosadašnji razvoj prometne infrastrukture na Kosovu vidno zaostaje za ostvarenim stupnjem društveno-ekonomskog i urbanističkog razvoja, što predstavlja glavnu prepreku korištenja postojećih turističkih resursa, koji baš zbog toga dosada i nisu potpuno otkriveni.

Investicije u razvoj prometne infrastrukture nisu bile dovoljne ni ravnomjerne po intenzitetu a po općinskim centrima, također nisu bile srazmerne sa ulaganjima u proizvodne objekte, uslijed čega su nastale vidljive razlike u stupnja razvoja turizma u poređenju sa drugim privrednim granama na Kosovu.

Uzrok tome treba tražiti u odsustvu dinamike razvoja, nedovoljnom obujmu ekonomskih i proizvodnih kapaciteta u pojedinim općinama, te opreme cestovne mreže, što znatno ograničava afirmaciju prometnih usluga. S druge strane ovakvo stanje je rezultat nedostatka adekvatnih shvatanja i odgovarajuće strategije dugoročnog razvoja, te prostornih planova, što dovodi do pomanjkanja prometne infrastrukture, a to je danas glavni uzrok zaostajanja općeg društveno-ekonomskog, a posebice turističkog razvoja Kosova.

2. Mjesto infrastrukture u cestovnom sustavu

Postoje brojni razlozi i objektivne potrebe da se infrastruktura u našem ekonomskom sustavu tretira i sagleda kao posebna oblast. Glavni razlozi svakako leže u njezinoj važnosti i značajkama, koje iziskuju konkretna rješenja za ostvarivanje određenih ciljeva. Promatrano sa gospodarskog stajališta infrastrukturni objekti u cjelini predstavljaju objekte visoke vrijednosti, za čiju izgradnju su potrebna velika sredstva, koja obezbjeđuju razni društveni i ekonomski subjekti zainteresirani za razvoj i funkcioniranje određene infrastrukture. Obično znatan dio bruto privrednih investicija apsorbiraju infrastrukturni objekti i oprema na koje poglavito država ima veliki utjecaj kako na području planiranja, tako i u realizaci-

ja ulaganja za njihovu izgradnju, a u pojedinim slučajevima kada se radi o manjim investicijama, onda planiranje i realizaciju vrše neposredno pojedini korisnici infrastrukture.

U prometnoj ekonomiji i politici, usmjerenoj na brži razvoj i porast, realizaciju investicija u prometnu infrastrukturu ne treba promatrati samo sa ekonomskog stanovišta, već se mora sagledavati i sa aspekta prioriteta. Sve veći zahtjevi za porast i modernizaciju prometne infrastrukture imaju i ekonomsku opravdanost.

U širem smislu infrastruktura predstavlja opću osnovu poduzeća bilo kojih djelatnosti, ali interes za korištenje i razvoj infrastrukture premašuje granice poduzeća. Ovom problematikom ne trebaju se baviti samo razvojne stručne službe poduzeća, nego i određeni dio društva odnosno država u cjelini.

Efekti eksploatacije prometne infrastrukture su različiti ovisno o stupnju općeg ekonomskog razvoja pojedine zemlje ili regije. Također, u pojedinim slučajevima, zahvaljujući kvaliteti infrastrukture u nekim oblastima ona ima ekspanzivni, dok u drugim područjima regresivni utjecaj. U svakom slučaju izgradnja i modernizacija prometne infrastrukture pomiče razvoj samog prometa a time i brži razvoj turizma. U tom pogledu infrastrukturne investicije imaju inicijalni karakter razvoja turizma i omogućavaju brže aktiviranje turističkih kapaciteta.

Dakle, bez određene infrastrukture ne može se zamisliti ni sam tok turističkog razvoja pojedine zemlje. Međutim, kada govorimo o prometnoj infrastrukturi kao inicijalnom čimbeniku razvoja turizma, moramo imati u vidu da izgradnja i modernizacija infrastrukturnih objekata pojedine zemlje ili regije ne utječe samo na razvoj te zemlje, odnosno pojedine privredne grane ili poduzeća za koje je izravno podignuta, nego se pozitivni učinak toga šire i višestruko odražava. To znači da ona ima višestruki utjecaj i širi razvojni karakter i dimenziju, jer infrastrukturni objekt izravno ili posredno koristi i šira društvena zajednica.

Na osnovu toga koncept uporednog razvoja prometne infrastrukture i turizma a time i sveukupnog gospodarstva podrazumijeva da je infrastruktura nerazdvojni dio svake privredne grane. Otuda zaokruživanje i poboljšanje kvaliteta prometne infrastrukture svakako predstavlja jedan od presudnih razvojnih faktora prometa i ekonomije u cjelini.

Razvojem i modernizacijom prometne infrastrukture stvaraju se uvjeti i za razvoj turizma i kvalitetno i pravodobno snabdijevanje stanovništva namirnicama i drugim artiklima iz dalekih zemalja. Takav razvoj prometne strukture utječe i na podizanje novih naselja i turističkih, trgovinskih i industrijskih centara.

3. Prometna infrastruktura – važan faktor turističke ponude i potražnje

Infrastruktura zajedno sa prevoznim sredstvima predstavlja glavni element dinamike razvoja prometa koja čini ponudu transportnih usluga. To se najbolje može objasniti činjenicom da su u ranijim civilizacijama prva turistička putovanja ostvarena pod nepovoljnim uvjetima, kako su dopustile prirodne pogodnosti. Proticanjem vremena transport je postao čimbenik velikih ljudskih seoba/migracija uz dinamični prevoz ljudi i roba i uspostavljanje kontakata među ljudima različitih krajeva i regija, a time povećanjem bliskosti i mogućnosti efikasne i svestrane uzajamne saradnje. Saobraćaj je odlučujući faktor turističkog omasovljenja svijeta i širenja mogućnosti posjećivanja i upoznavanja dalekih turističkih mjesta i zemalja.

Utjecaj prometne infrastrukture odražava se na više načina i ocjenjuje se sa različitih aspekata poput:

1. Zadovoljavanje turističke potražnje po obujmu i kvaliteti ovisi o kvalitetu tehničkih priprema i mogućnosti korištenja prevoznih sredstava. Turistički zahtjevi su različiti sa stajališta udobnosti prijevoza u raznim relacijama (specijalna oprema željezničkog, cestovnog, zrakoplovnog i vodnog prometa). To je utjecalo na porast broja i proširenje strukture stanovništva koje sve više traži bolje turističke usluge.
2. Cijene i dalje predstavljaju značajan element korištenja prevoznih usluga u turističke svrhe. Razina cijena prevoza osjetno utječe na korištenje usluga pojedinih prevoznih sredstava za turistička putovanja. Same cijene utječu na organizaciju sastava putnika i izbor turističkih atrakcija. Često to je bilo od presudnog utjecaja u realizaciji turističkih putovanja privatnim vozilima. Za vrijeme turističke sezone primjenjuju se određene politike cijena.
3. Izgradnja i modernizacija mreže prometne infrastrukture jest prvotni i odlučujući element u okviru sustava prometa i inicijalni čimbenik razvoja

turizma. To omogućuje otkrivanje potencijalnih resursa za razvoj turizma. Izgradnjom infrastrukturne mreže obezbjeđuje se povezivanje turističke potražnje i ponude. Stoga podizanje savremene prometne infrastrukture je sastavni dio razvojne politike turizma. U pomanjkanju prometne infrastrukture turistički resursi ostaju nepoznati i neiskorišteni, a to je veoma izraženo na Kosovu, posebice u nekim područjima koja obiluju povoljnim prirodnim pogodnostima za razvoj zimskog i seoskog turizma.

4. Također važan faktor koji utječe na razvoj turizma predstavlja organizacija prevoza od strane turističkih putničkih agencija, napose u sezonskim linijama i morskom turizmu (crnogorska i albanska rivijera), gdje se tijekom ljetne sezone cijene mijenjaju nekoliko puta.

Proces turističkih usluga počinje u fazi priprema i završava se u fazi povratka kući, tj. počinje i završava se prevozom. Pored učešća prevoza u općoj turističkoj potrošnji, on ostvaruje i određene devizne efekte od stranih turista.

Najveći utjecaj na razvoj turizma na Kosovu imaju poduzeća cestovnog, posebice automobilističkog prometa. Uporedo s tim, sve više raste interesovanje za korištenje usluga zrakoplovnog prometa uslijed enormnog smanjenja cijena usluga ove vrste prometa, dok se usluge željezničkog prometa na Kosovu veoma malo koriste, a uz to izuzetno slabo je razvijen i mnogo zaostaje u pogledu brzine, udobnosti i sigurnosti u odnosu na zemlje regije.

Iako je željeznički promet najstarija grana prevoza koja je izazvala revoluciju u transportu i odigrala pionirsku ulogu u masovnom turističkom prometu, on je najzaostaliji u poređenju sa drugim vrstama prevoza. O razvoju turizma putem željezničkog prometa na Kosovu vrlo malo se može govoriti naročito poslije rata, jer je željeznička mreža i oprema potpuno uništena tijekom rata, tako da i nakon osam poratnih godina još uvijek nisu aktivirane neke željezničke linije. Cestovni promet obuhvata najveći dio turističkog prometa na Kosovu, iako sve više cijene naftnih derivata utječu na cijenu putovanja. Cestovni promet ima prednost nad željezničkim zbog slobodnog izbora destinacije, eventualne promjene odredišta i vremena putovanja. Cestovni prevoz je približio čovjeka prirodi za odmor i razonodu. Također izgradnja savremenih cesta je pod utjecajem ekonomskog i turističkog razvitka, što se ogleda u preopterećenosti cestovnog prometa kao rezultat ner-

avnomjernog razvoja prevoznih sredstava, potražnje za turističkim uslugama i prometnom infrastrukturom.

4. Problemi razvoja prometne infrastrukture na Kosovu

U oblasti prometne infrastrukture identificirani su brojni problemi koji duže vrijeme nisu rješavani na adekvatni način. Kao najvažniji se izdvajaju:

- nedovoljno korištenje povoljnog prirodnog geografskog položaja zemlje
- tehničko-tehnološko zaostajanje kao važna odrednica razvoja prometa
- neracionalna i neefikasna organizacija prometa
- očiti dispariteti u strukturi razvoja prevoznih kapaciteta u odnosu na infrastrukturne kapacitete i potražnja korisnika ovih usluga
- strukturne promjene u sustavu prometa zemlje koje su posebice došle do izražaja kod neracionalnog porasta cestovnog na uštrb željezničkog prometa
- visoki troškovi prevoza za razvoj turizma i tendencija njihovog daljeg rasta
- nepovoljni položaj pojedinih grana prometa, prvenstveno željezničkog
- oslabljeni položaj zemlje u pogledu uključivanja u međunarodni prevoz i integracije sa zemljama regije
- neravnomjerna regionalna rasprostranjenost pojedinih grana prometa (željeznički promet) i
- nestabilni sistem poslovanja koji se ogleda neadekvatnim finansiranjem proširene reprodukcije u prometu.

Rješavanje ovih problema obezbjeđuje normalno i nesmetano funkcioniranje prometa. Razvoj prometa a time i turizma neposredno ovisi o razvoju infrastrukture, koja je često inicijalni faktor pokretanja novih razvojnih programa turizma.

Prometna infrastruktura ima značajnu ulogu u pomicanju ukupnog ekonomskog razvoja. Ona je izravno utjecala na podjelu i stvaranje različitih razvojnih oblasti u regiji. Nemoguće je zamisliti ekonomski rast u nedostatku objekata prometne infrastrukture. U takvim slučajevima pojavljuju se neposredne prepreke u razvoju normalnih životnih tokova a time i razvoju turizma.

Osnovna funkcija infrastrukture je stvaranje uvjeta za što kraće regionalno i međunarodno povezivanje, kao

i sa turističkim, kulturnim, administrativnim i industrijskim centrima.

U okviru prometne je i cestovna infrastruktura koju sačinjavaju putevi, oprema, prateći objekti, okomiti i vodoravni signali; željeznička koja se sastoji od pruga, opreme, okomitih i vodoravnih signala, telefonskih uređaja, mostova, zgrada, pratećih objekata, te zrakoplovna: objekti koji omogućavaju avionske letove; infrastruktura gradskog i vodnog prometa, kao i infrastruktura PTT prometa.

Dužina željezničkih linija na Kosovu iznosi 333 km, od toga 229 km su za osovinski pritisak od 20 tona, 59 km za pritisak od 18 t. i 45 km za tlak od 16 t. U pogledu brzine imamo slijedeće stanje: 265 km. razvija brzinu od 61 do 100 km/čas, dok 68 km železnice do 60 km na sat. Kosovska željeznica ima i 97 km industrijskog i 126 km. staničnih pruga.⁸

Cestovnu mrežu Kosova čine 5.145 km, od čega asfaltiranih puteva 2.120 km, ceste posute sa tucanikom 1.653 km i neprostretne ceste 1.372 km.

Aerodrom Priština ima slijedeću infrastrukturu: 25.800 prostora za piste; 20.655 javni parking za vozila, 4.280 služebeni parking, 7.200 kargo parking, 631 garaže za avionsku opremu, 2.029 kargo zgrade, 294 administrativne zgrade, 781 vatrogasne prostorije i sustav signalizacije i kontrole letova.⁹

Našoj zemlji manjka cestovna mreža višeg kvaliteta, naročito autostrade koje bi olakšale razvoj međunarodne turističke ponude i potražnje. Razvoj i osavremenjivanje prometne infrastrukture će također pridonijeti uspostavljanju nekadašnjih veza Kosova sa zemljama u regiji i šire.

U sklopu razvoja turizma u zemljama regije, Kosovo mora što prije da riješi brojne probleme prometne infrastrukture i da se poveže sa jadranskom obalom, od koje ga dijeli samo 80 km. vazdušne linije.¹⁰ Prema tome, prometna infrastruktura je ne samo bitan faktor ekonomskog razvoja već i podsticajni element društveno-ekonomske saradnje između dvije zemlje. Savremeni promet, cestovni hodnici kao najviša razina prometne infrastrukture pojavljuju se kao odgovarajući čvorovi razvoja država i glavne kohezivne arterije među državama.

Kosovo treba da ima infrastrukturnu vezu više kategorije sa morem. Njegova perspektiva sastoji se u uspostavljanju veze Kosovo – Albanija preko cestovne i željezničke mreže.

subjekata, intenzivnog korištenja stručnih ustanova i veće afirmacije na domaćem i međunarodnom tržištu.

5. ZAKLJUČAK

1. Iz prethodnog izlaganja i razmatranja problematike prometne infrastrukture može se utvrditi da nije postojala planirana dinamika razvoja infrastrukturnih objekata, tako da su problemi rješavani od slučaja do slučaja. Uzrok tome treba tražiti prije svega u slaboj organizaciji prometnih poduzeća, odsustvu jasnog koncepta i strategije dugoročnog razvoja, neadekvatnom načinu finansiranja i investiranja u proširenu reprodukciju ove djelatnosti, neusklađenosti ekonomskog sa infrastrukturnim razvojem, pomanjkanju definiranih standarda i razvojnih prioriteta, te u vijekovnom zaostajanju ove djelatnosti. Sve to neminovno je dovelo do nagomilavanja problema i nedostatka mnogih objekata prometne infrastrukture zarad povezivanja s urbanim centrima i zemljama regije. Uslijed toga nedovoljni razvoj prometa predstavlja limitirajući faktor daljeg razvoja turizma u zemlji i šire u regionu.

2. Sve veće urušavanje infrastrukture prije svega rezultat je neadekvatnog načina finansiranja, burnog razvoja gradova i naselja, podizanja raznih objekata pored magistralnih i regionalnih cesta zbog nedostatka odgovarajućih urbanističkih planova itd. Zato je neophodno preduzimanje konkretnih koraka koji bi pridonijeli saniranju stanja i sprječavanja teških posljedica koje mogu nastupati ubuduće ukoliko se problemi ne budu uspješno rješavali.

3. Kao što se vidi, problemi prometa i prometne infrastrukture su brojni i veoma složeni, te njihovo rješavanje iziskuje sistematsko angažiranje i znatna materijalna sredstva. Pokušali smo da u ovom radu prezentiramo neke karakteristike određenih i specifičnih problema prometa na Kosovu.

4. Za razvoj turizma neophodan je i razvoj svih grana prometa, ovisno o geografskom položaju pojedinih područja. Razvoj turizma pojavljuje se i kao inicijalni faktor razvitka drugih privrednih grana (prometa, poljoprivrede, prehrambene i industrije pića, zanata i dr.), tim prije što unaprjeđenje turizma i prometne infrastrukture stvara uvjete za valorizaciju i korištenje turističkih resursa.

5. Neka pitanja koja su analizirana u ovom radu nesumnjivo zahtijevaju dalju razradu ili još temeljitije proučavanje, i to ponaosob radi lakšeg rješavanja problematike prometa u cjelini, koja će pretežno ovisiti od ekonomskih i političkih kretanja u zemlji sa okruženjem i maksimalnog angažiranja svih

LITERATURA

1. Dr L. Antić: "Specifičnosti finansiranja komunalne cestovne infrastrukture", Stambeno komunalna privreda, Zagreb, 1984.
2. Dr H. Šošić: "Ekonomski misao u razvoju prometa", Informator, Zagreb, 1972.
3. Dr Zvonimir Jelinović: "Borba za jadranske pruge", Zagreb, 1972.
4. Mr P. Krkić: "Finansiranje razvoja društvene reprodukcije u putnoj privredi", Savremena administracija, Beograd 1983.
5. T. Dimovski: "Društveno-ekonomski odnosi u putnoj privredi SR Makedonije", Makedonska akademija na naukite i umetnostite, Skopje 1982.
6. Raporti i Ministrisë së Transportit dhe Posttelekomunikacionit të Kosovës, nr.5/2007
7. Dokumentacija kosovske Jeleznice
8. Raporti vjetor i Aeroportit ndërkombëtar të Prishtinës, Prishtinë, 2006.

Conclusion

1. From preliminaries analyses of the infrastructure problems of communications, it can be observed that it did not exist any dynamic of object development of infrastructure. The problems usually were dissolving by case to case. This pretext can be based first in a bad organization of communications development as result of concept deficit for long-term development, falsely of financing and realization of investment for one extended reproduction in this activity. Also not harmonized of economic development and infrastructure development, deficit of standards definitions and the priority development, the inferiority throughout the centuries of this activity has affect making problems which has as a result the deficit of a lot of infrastructures objects of communications for connected between urban centre and other regional places. On that way the insufficiency development of communications present as the limited factory for further development of tourism or regions abroad.

2. The destruction of infrastructure every day bigger and bigger is a result of not adequate choice of financial method, the impetuosity development of cities and locality, construction of a different object next to the main street in the absence of not adequate planning of development of cities and locality with a fast dynamic. It is necessary to undertake the concrete steps which would be contribute to regulate this condition, which can have a grave consequently on the future.

3. As we can see the communications problems and infrastructures of communications are very complex and all inclusive, and the answer of this problems need engagement and a loot of money. We have tried in this presentation to present some of problems exemplary and specifics for Kosovo.

4. For tourism development is necessary also the development of communications departments depended in geographic position. The Tourism development is presented also as an initiator factor for development of other economics departments (communication, agriculture, drink industry, food industry, handicrafts etc.). That is why the tourism development and communications infrastructure create conditions to explore a tourist resources.

5. Undoubtfully some questions done in this analyze need analytic processing or detail treatment for every case individually intentional to dissolve the